

בסוכה יש הלכה של 'דפנות' ואילו ברשויות שבת אין דין במחיצה כשלעצמה אלא המקום הוא שצריך להיות גדור מסביבו, הלכך מצטרף החקק עם המחיצה החיצונית, כי סוף סוף מקום החקק גדור בעשרה. (כן מובא בשם הגר"ח מבריסק ועוד — ע' רשימות משיעורי הגר"ד סולוביצקי ריש סוכה (והביא שם בשם הגרמ"פ. וכן מוזכרת סברה זו באגרות משה או"ח ח"ה כה, ד). ויסוד הדבר נמצא כתוב בחדושי הריטב"א כאן. וע' ברכת מרדכי ח"א לא; בירור הלכה סוכה ד).

(כתב בשו"ת שבט הלוי ח"א קכה): מפשטות קושית הראשונים נראה שנקטו כהנחה פשוטה שבית שאין בתוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה, אין תוכו כרשות היחיד מדאורייתא, כי אם ננקוט (כמו שצדד בבאור הלכה שמה, טו) שמהתורה הוא רשות היחיד וחכמים הם שגזרו שלא לטלטל בו, מאי קושיא, שמא כאן הקלו יותר שאפילו החקק מרוחק מהמחיצות מועיל, כי באמת הבית הוא רה"י, אבל בסוכה שודאי היא פסולה מדאורייתא כשאין בתוכה עשרה, לא הקלו — אלא משמע מהשוואת הראשונים, שגם בשבת הנידון הוא על דין תורה.

ולכאורה נראה לדחות הראיה מכאן, כי אם מן התורה נחשב שיש כאן מחיצות עשרה (משום הצטרפות עובי התקרה), גם בסוכה אין חסרון משום 'דפנות', וזה שהיא פסולה מדאורייתא אינו אלא משום 'דירה סרוחה' (כפ"ק דסוכה), ולענין דירה סרוחה אין שום חסרון במה שהחקק מרוחק מן הדפנות, שהרי במקום החקק אינה דירה סרוחה כלל, והלא הלכה היא להכשיר גם כשהדפנות מרוחקות משום 'דופן עקומה', ורק משום שחסר בשם 'דופן' אין לומר כאן 'דופן עקומה', כמבואר בסוכה ד, הלכך אם לענין שבת די מהתורה במחיצה כזו, גם הסוכה היתה צריכה להיות כשרה. וזהו שהקשו הראשונים.

אמנם בשבט הלוי שם כתב עוד 'הוכחה מוחלטת' מדברי התוס' להלן ח. שמהתורה תוך הבית אינו כרה"י. וכן הוכיח החזו"א (סה, טז) מהתוס' ד"ה והלכה).

'אלא לאו שמע מינה בכותל דלית ביה חור' — ואם תאמר, יעמיד בכותל שיש בו חור וכגון שאין בעובי הכותל ארבעה טפחים, שאין שייך בו לחקוק ולהשלים. יש לומר, רוב כתלים עוביים ארבעה (חדושי הר"ן). וכ"כ בספר חדש האביב. וראה גם רש"י ותוס' להלן ט. סתם עובי החומה אינו פחות מד'.

דף ח

'אלא הכא באילן העומד ברשות היחיד ונופו נוטה לרשות הרבים...' — ונקט 'על גבי זיו כל שהו' כי אם הוא רחב ארבעה והוא גבוה למעלה מעשרה טפחים, לא היו חכמים חולקים מפני שהוא מהוה רשות היחיד — לדעת רבי יוסי בר' יהודה (ה). שאמר נעץ קנה ובראשו טרסקל, דינו כרשות היחיד. (רשב"א — בתוס' ד: ד"ה באילן). או בדרך זו: אילו נקט 'זיו' סתם היינו אומרים טעמו של רבי אינו משום 'שדי נופו בתר עיקרו' אלא מפני שסבר כר' יוסי בר' יהודה. (ר"י בתוס' שם).

'זרק כוורת לרשות הרבים, גבוהה ו' ואינה רחבה ו' — חייב. רחבה ו' — פטור' — שני טעמים נאמרו בדין זה; רש"י פרש שאין חייבים משום הוצאה אלא על זריקת חפצים, לא על זריקת רשויות, ולכך פטור על הכוורת הרחבה ששה, מפני שהיא מהוה רשות לעצמה. אבל אינה רחבה ו', הגם שהיא 'כרמלית' — פרש רש"י — אין כרמלית 'רשות' לעצמה מן התורה, הלכך חייבים על זריקתה. ואולם הרי"ף והרמב"ם והתוס' מפרשים טעם הפטור, לפי שהכוורת מיד עם הנחתה נעשית רשות היחיד, נמצא שזרק מרשות היחיד לרשות היחיד.

ויש לשאול לפי טעם זה, גם בשאינה רחבה ששה ייפטר משום שהוא כמניח בכרמלית, והרי גם

אם כרמלית אינה 'רשות' לעצמה מן התורה, מכל מקום הלא המניח בה פטור מדאורייתא, ומדוע לא ייחשב כמניח בכרמלית?

ויש לומר שהתוס' הולכים לשיטתם (לעיל ה. ד"ה כאן) שאין כרמלית בכלים אלא הם בטלים לרשות שהם נתונים בה, הלכך כל שהכוררת אינה רחבה ששה אינה נידונית כרשות לעצמה נמצא שהניח ברשות הרבים. ולפי זה יצא דין חדש, שהזורק אבן הגבוהה שלשה טפחים וכדו' לרה"ר — ייפטר, שהרי נחשב כמניח בכרמלית. (עפ"י הגרעק"א).

עוד יש לומר (גם אם ננקוט יש כרמלית בכלים, או ננקוט שדינם כמקום פטור, כדעת כמה מן הראשונים — ע' במובא לעיל ה): לא אמרו התוס' לפטור אלא בזורק דבר שהוא נעשה 'רשות היחיד' ויש לו מחיצות עשרה, הלכך מיד במנוחתו נעשית גם הקרקע שמתחתיו לרשות היחיד, ולכך פטור, שהרי מקום מנוחתו ברשות היחיד, אבל הזורק דבר שהוא 'כרמלית' או 'מקום פטור' לרשות הרבים, אם כי הוא עצמו 'כרמלית' אך הוא מונח ברשות הרבים, כי אין סברה שהקרקע שתחתיו תיעשה כרמלית, שהרי לכך היא מיועדת, לתשמיש הרבים שם, והרי זה נשתמש בכך שמניח עליה דבר, והלא אין לכרמלית מחיצות עשרה שיפרידו את המקום שמתחתיה — הלכך חייב על זריקת הכוורת שאין ברחבה ו', לפי שהיא מונחת ברשות הרבים. [אלא שמדברי התוס' (ד"ה רחבה, השני) משמע שגם באופן שהקרקע שתחתיו אינו נהפך לרשות היחיד — פטור. ואולם יש מקום לתרץ כן לדעת שאר הראשונים]. (עפ"י קהלות יעקב — ז. ובסגנון קרוב בברכת מרדכי ח"א לא.ה. ועע"ש בס' לב.

א. לכאורה יש לתרץ בדרך פשוטה (באופן שלא יקשה עם דברי התוס' הנזכרים): זה שכתבו התוס' לפטור משום שנידון כהניח ברה"ר, זה דוקא בדבר שהוא מהוה 'רשות' לעצמו, (גם אם הקרקע שמתחתיו עדיין רשות הרבים היא), אבל כרמלית שאינה רשות מן התורה (כמוש"כ רש"י. ויתכן שגם התוס' מסכימים לכך. וזה דלא כמהרש"א, ע"ע בסמוך), אי אפשר לדון את הכרמלית כמנוחת בעצמה אלא מקום הנחתה הוא רשות הרבים, ולכך חייב עליה. וכן משמע ב'חדושי הר"ן', שכתב טעם התוס' וגם כתב סברת רש"י, שכרמלית אינה רשות דאורייתא. ומבואר כפי הנ"ל, שאין לפטור מטעם הנחה ברה"ר רק אם זרק 'רשות'.

עוד כתב ב'חדושי הר"ן': אין הבדל אם זרק הכוורת (שגובהה עשרה ורחבה ששה) בקומתה או בשכיבה, לעולם היא 'רשות היחיד'. ויש לעיין לפי הטעם שכתב בקה"י שפטור משום שהקרקע שמתחתיה נעשית רה"ר, שמסתבר שאף אם נדון את הכוורת כרשות גם כשהיא שכובה, אבל לא הקרקע שמתחת, שהרי מחיצותיה שכובות ואין שייך להמשיכן שתהא עולה ויורדת. או שמא כל מקום שהוא רשות היחיד, לא שייך שהקרקע שמתחתיו יהא רה"ר. ואמנם לפי הטעם האחרון שכתבנו, מובנים דברי חדושי הר"ן בשופי, כי מכל מקום יש שם 'רשות' על הכוורת. וע"ע בשפת אמת.

ב. יש מפרשים הטעם שהתוס' מאנו בפרש"י, כי סוברים שגם כרמלית ומקום פטור הנן 'רשויות' מדאורייתא, כרה"ר ורה"ר, אלא שהתורה לא אסרה להוציא ולהכניס להם. וכיון שכן הלא מוכח שהזורק 'רשות' גם כן חייב, שהרי בשאינה רחבה ששה — חייב. (כן כתב מהרש"א. וע"ע 'עלה יונה' עמ' קעג, בשם הגר"י קמינצקי).

וקשה, הלא שיטת התוס' לעיל (ה. וכו' הרבה ראשונים) שאין כרמלית בכלים' היינו שהכלי בטל לרשות שהוא שם ומדאורייתא דינו כרה"ר. הרי שכוורת שאינה גבוהה י' בטלה היא לרשות הרבים ואין זו 'כרמלית' כלל.

ג. הזורק כוורת מרה"ר לרה"ר — לדעת רש"י נראה ודאי שפטור, שהרי זורק רשות. אבל לפי טעם התוס' היה מקום לומר שבשעת זריקתו, מיד עם העקירה, אין הכוורת נידונית כרשות היחיד, נמצא זורק מרה"ר לרה"ר חייב. ואולם הרשב"א כתב שנידונית כרה"ר קודם לכן ופטור.

ויש להעיר שהריטב"א הבין בשיטת רש"י, שרק בהעברת ד' אמות ברה"ר אין חייבים על זריקת רשויות, אבל בהוצאה מרשות לרשות — חייבים. ובוה מתורצת קושיית התו"י על רש"י, והלא מצינו במשכן שהיו מוציאים רשויות מרשות לרשות, כגון ארון ומזבח. וע"ע במאירי; פני יהושע; חדושי החתם-סופר; ברכת מרדכי ח"א לב,ה.

עוד יש לדון בהתאם לטעמי הראשונים, מה דינה של כוורת שיש בתוכה דבש או שאר חפצים — לדעת רש"י יתכן וחיוב על זריקתם, כי יש לומר שהחפצים נחשבים כמונחים עם הכוורת ברשות הרבים, (ואין מסתבר לומר שהחפצים בטלים אל הכוורת מפני שהיא 'רשות', דמסתמא הכוורת חשובה פחות מהדבש שבתוכה), אך יש סברה לומר שמקום הנחת החפצים היינו הכוורת שהיא רשות היחיד, ופטור עליהם. ולטעם שכתבו התוס', כשם שהכוורת נידונית כמונחת ברה"י, ודאי גם החפצים מונחים ברה"י. וכבר נפתחה שאלה זו באחרונים, כמובא בשו"ת רב פעלים ח"א או"ח כה. וע"ע שפת אמת).

'כפאה על פיה — שבעה ומשהו חייב, שבעה ומחצה פטור' — משמע כאן לכאורה, שאף על פי שהחפץ עדיין באויר, כיון שהגיע סמוך לקרקע בתוך שלשה טפחים — הריהו נחשב מונח, ולכן בשבעה ומחצה פטור, כי נחשב מונח כשאגודו במקום פטור, למעלה מעשרה. וכבר הקשו הראשונים מהסוגיא בפרק 'הזורק', שמבואר שם שצריך הנחה על גבי משהו ולא די בתוך ג' באויר. והרמב"ן תירץ, הואיל וסופו לנוח כאן, אומרים 'לבוד' כשהגיע לתוך שלשה של אותו מקום, ואינו דומה למגלגל ומעביר, שאין סופו לנוח במקום זה. (הגרע"א הקשה על תירוץ זה מהסוגיא ב'הזורק'. וע"ע ב'חדושי הר"ן' דרך חדשה).

ובחזון-איש מבואר, שאמנם 'הנחה' המחייבת אין כאן, אך כיון שהגיע לתוך ג' הרי תחילת הנחה יש כאן, וכיון שבאותה שעה היה החפץ אגוד למקום פטור, שוב אי אפשר לחייבו, כי צריך שמתחילתה ועד סופה תהא ההנחה כולה בחיוב. (וע"ע בשפת אמת על תד"ה רחבה).

— ואם תאמר, כיון שהקרומיות בולטות יותר, מדוע אין אומרים 'לבוד' מיד כשהגיע קצה הקרומיות תוך שלשה טפחים, והרי נמצא חלק מן הכוורת למעלה מעשרה?

— הא לא קשיא, לפי שאין אומרים 'לבוד' אלא במחיצות, הלכך צריך שייכנס שם 'מחיצה' תוך ג' טפחים, ולא די בקרומיות.

עוד יש לומר, שכשאמרו 'עשרה' או 'שבעה' היינו כולל הקרומיות של שתי, ומה שאמר רבא 'אי אפשר לקרומיות שלא יעלו למעלה מעשרה' הכוונה היא שמכח הזריקה והבטת השולים לקרקע, נדחפות הקרומיות ועולות כלפי מעלה, אבל כשהכוורת באויר אין הקרומיות נדחפות. וראשון נראה עיקר. (כ"נ לכאורה).

'עמוד תשעה ברשות הרבים ורבים מכתפין עליו וזרק ונח על גביו — חייב...' — הרי"ד נקט מסברה פשוטה, שהרבים מכתפים גם על עמוד עשרה, והרי נוח הוא לכיתוף יותר מעמוד תשעה. אלא שאם היה גבוה עשרה אינו נידון כרה"ר מפני שהוא רשות היחיד, ואין כיתוף הרבים יכול לבטל רשות היחיד. [וכדין חצר שיש לה שני פתחים זה כנגד זה והרבים בוקעים בה — רשות היחיד גמורה היא, והילוך הרבים אינו מבטל מחיצותיה. עירובין כא-כב].

אלא שרש"י כאן כתב שהמדובר בעמוד רחב ארבעה או קצת. וכן היא דעת הרמב"ם, (דלא כהראב"ד והרי"ד). ולפי זה יש לשאול מדוע עמוד עשרה שאין בו ד' על ד', לא ייחשב רשות הרבים, והלא הרבים מכתפים עליו והוא אינו רשות היחיד, שהרי אינו רחב ארבעה.

אכן יש לדייק מלשון רש"י (בד"ה תשעה) שעמוד עשרה אין הרבים מכתפים עליו. (וצ"ב). (עוד יש לומר, לפי שרה"ר אינה תופסת למעלה מעשרה, אי אפשר להחשיב העמוד לרה"ר כל שהוא גבוה י' מהקרקע, שהרי אין בו עצמו תנאי רה"ר אלא משום שהוא נספח וטפל לרשות, על כן צריך להיות נתון בתוך הרשות והיינו תוך עשרה טפחים ולא מובדל הימנה. ואינו דומה לחורי רה"ר שדינם כרה"ר לאביי, [ואף רבא לא חלק אלא משום שאין נוח

תשמישם, אבל אם היו משתמשים בהם בשופי — לכו"ע דינם כרה"ר], לפי שהם בתוך עשרה, ונידונים כהמשך לרשות. ומבואר לעיל (ז:): שחורי רה"ר שאין בהם ד' (לרבנן שאין חוקקים להשלים) שהם נתונים למעלה מ' — הזורק לשם פטור. וי"ל שפטור כי אין שם הנחה ד' אך י"ל שאין צריך דע"ד כל שדרך הרבים בשימושם, (כמוש"כ כמה ראשונים גבי עמוד, כדעת רש"י), ואעפ"כ אין לאותם חורים דין רה"ר אלא מקום פטור, ואעפ"י שיתכן ובני רה"ר משתמשים באותם חורים — לפי שהחורים למעלה מעשרה).
 וברמב"ם (שבת יד, ח) משמע שעמוד שגבהו יותר מתשעה טפחים ועד עשרה, הריהו כרמלית. ונראה לדעתו שאין מכתפין אלא על תשעה מצומצמות. (וצ"ב).

'איתיביה רב אדא בר מתנא לרבא... וכן בגומא. מאי לאו אסיפא — לא, ארישא' — ואם תאמר, והא 'וכן' קתני (כדאקשינן בעלמא)? — אפשר לומר, שה'וכן' מתייחס לדין חיוב ופטור מחטאת, כשם שבקופה אם יש בה עשרה חייב חטאת ואם אין — פטור, כמו כן בגומא פטור מחטאת, ולעולם אפשר שפטור אבל אסור. (עפ"י חדושי הרמב"ן. וע"ע תורי"ד ו'חדושי הר"ן' ו'חדושי בית מאיר).

(ע"ב) 'אלא לאו בכור דלית ביה עשרה וקתני עירובו עירוב, אלמא תשמיש על ידי הדחק שמיה תשמיש' — מכאן דקדק רבנו יונה (מובא בחדושי הרשב"א מ'מורי הרב ז"ל) שמותר לטלטל ברשות הרבים פחות מד' אמות, שלכך מותר לו להביא העירוב מן הגומא אליו. וכן הוכיחו ממקומות אחרים. וכן דעת הרמב"ם (שבת יב, טו יט. וכן הלכה — או"ח שמש"א).
 ואולם הראב"ד (בהשגותיו שם) חולק וסובר שאין התר אלא אם במקום קביעות, או לצורך מצוה. ויש לתרץ שבין השמשות ודאי מותר לטלטל בתוך ד' אמות, לכן עירובו עירוב, כי באותה שעה היה ראוי להביאו אליו. (עפ"י חדושי הרשב"א)

ציונים ומראי מקום לעיון

'זרק כוורת לרשות הרבים, גבוהה י' ואינה רחבה ו' חייב. רחבה ו' פטור' — בבאור מחלוקת הראשונים האם עובי הדפנות מצטרף לשיעור ארבעה טפחים, [ולפי זה 'רחבה ששה' — לאו דוקא, שהרי גם ברוחב חמשה טפחים ושלוש חמישיות יש בה כדי לרבע ארבעה על ארבעה. רש"י, תוס', רא"ש], או העובי אינו מצטרף [ונקט 'ששה' בדוקא, שהרי יש להוסיף את עובי הדפנות. כן היא שיטת הר"ח והרי"ף. וכן משמע דעת הרמב"ם (שבת יד, א). וכן דעת הרמב"ן הרשב"א והריטב"א] — ע' בחדושי הגר"ח הלוי (שבת יד, א), שתי דרכים. וע"ע ברכת מרדכי ח"א לב.

(ע"ב) 'האי זירזא דקני, רמא וזקפיה רמא וזקפיה — לא מיחייב' — הראשונים ז"ל כתבו לחלק בין זה, ובין מגרר דבר ללא שמספיק באמצע, או מגלגל דבר עגול, שחייב. ואולם בשם הראב"ד כתבו לחלק בין הוצאה מרשות לרשות, שאעפ"י שאינו מגביה החפץ מהקרקע, יש כאן עקירה, 'עקירת הרשות', ובין מעביר ד' אמות ברה"ר שפטור באופן זה שלא הגביה. וכבר נשאו ונתנו אחרונים בדברי הראב"ד ובהסברת שיטתו — ע' תוצאות חיים א; בית ישי יב, הערה א.